

1. Gheorghe Bartoș, *Răscoala lui Horea, Bibliografie analitică*. Cuvînt înainte de acad. D. Prodan, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 152 p. 2. Nicolae Edroiu, *Răsunetul european al răscoalei lui Horea. 1784—1785*. Cuvînt înainte de acad. prof. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, 231 p.

În istoriografia istoriei sociale problematica răscoalei lui Horea ocupă un bine-meritat loc privilegiat. Evenimentul este supus nu numai la noi analize și reconsiderări ale unor aspecte, ci și eforturilor de a se obține progrese în documentație. Două noi lucrări confirmă și reafirmă tradiția și contribuția hotărîtoare a istoricilor clujeni la istoriografia problemei.

1. Bibliografia analitică a lui Gh. Bartoș, de mult așteptată, rod al unei stăruitoare munci, va fi neîndoielnic o lucrare de referință condiționînd viitoarele cercetări. Lucrarea este selectivă, reunind 666 de titluri de izvoare contemporane evenimentului și contribuții la studiul său în patru capitole, organizate potrivit naturii materialului și domeniului de care aparține.

2. Cercetarea lui N. Edroiu se întemeiază pe valorificarea integrală cu putință a bibliografiei existente. Contribuția personală constă în primul rînd în atragerea de noi izvoare interne și străine în circuitul informațional. În introducere, alături de abordarea teoretică a unor probleme metodologice, ni se oferă o amplă retrospectivă bibliografică și istoriografică. Răscoala este integrată în șirul de mișcări țărănești din spațiul Europei centrale și de sud-est în veacul al XVIII-lea și se urmărește ecoul ei în regiunile vecine, confruntate în același timp cu probleme similare. Contextului i se datorează și interesul diplomației europene. Notele diplomatice din anii 1784—1785 se referă atît la cadrul și cauzele izbucnirii răscoalei, cît și la consecințele unei posibile extinderi. Răscoala lui Horea s-a bucurat de examinare atentă din partea publicisticii apusene. Izvorul informațional cel mai însemnat al presei din monarhie și din restul Europei îl constituie foaia sibiană „Siebenbürger Zeitung“, editată de Martin Hochmeister de la începutul anului 1784. Presa vieneză a preluat știrile de la acest izvor, alăturîndu-le informații obținute din surse oficiale. Din ea reproduce și se inspiră presa franceză și germană, cea din Țările de Jos, Spania și Anglia. Răsunetul în presă este întărit prin pamflete, broșuri, calendare și extrase ale relatărilor de densă și semnificativă informație. Diversitatea de luări de poziție și judecățile de valoare exprimate au fost determinate de structurile socio-economice și cultural-ideologice ale locurilor de recepție, la care se adaugă personalitatea și individualitatea receptorilor. Spațiu larg se acordă analizei scrierii polemice în apărarea răsculaților aparținînd viitorului lider girondin Jacques-Pierre Brissot, „Seconde lettre d'un defenseur du peuple à l'empereur Joseph II sur son reglement concernant l'émigration et principalement sur la révolte des Valaques“ (1785). Arta contemporană, producțiile literare ale vremii, corespondența privată, relatările și descrierile călătorilor străini sînt modalități complementare de expresie a răsunetului. Istoriografia contemporană a fost de asemenea receptivă, W. E. Christiani, profesor și bibliotecar al Universității din Kiel, adăugînd un scurt istoric al evenimentelor la traducerea germană a istoriei universale a lui C. F. Millot, „Éléments d'histoire générale ancienne et moderne“.

Bogatul material informativ utilizat de N. Edroiu vădește o recepție activă și larg dimensionată a răscoalei. Relatările diplomatice au acordat răscoalei o atenție neîntîlnită pînă atunci față de vreun alt eveniment al istoriei naționale. Ca fenomen de conștiință colectivă, răsunetul evidențiază structuri de mentalitate și concepție social-politică. Interesul opiniei publice occidentale față de problemele spațiului sud-est european este în creștere, conceptul de Europa este reevaluat sub raport geografic-politic. Ecoul se dovedește a fi o piatră de hotar în făurirea unei opinii binevoitoare a conștiinței europene față de situația gravă a românilor.

Mediația și preluarea de informații din „Siebenbürger Zeitung” se cer abordate și din perspectiva relațiilor stabilite între mediul cultural transilvănean și intelectualii din Bratislava și Viena. Receptarea a fost facilitată de realitatea unor intense legături directe între personalitățile de frunte ale vieții culturale. Karl Gottlieb Windisch, cel care a inițiat editarea lui „Pressburger Zeitung”, om de cultură și primar al orașului, era un prieten al intelectualilor sași, colaboratori la publicațiile sale (Johann Seivert, Martin Gottlieb Schech). Tipograful Simon Peter Weber, originar din Sibiu, era, alături de Johann Mathias Korabinski, în tipografia căruia apărea „Pressburger Zeitung”, un colaborator apropiat al lui Windisch în activitatea editorială a acestuia. S. P. Weber se afla în corespondență cu Johann Filtsch, personalitate influentă în cercul guvernatorului Brukenthal. Un alt sibian, pictorul Johann Martin Stock, căruia i s-au atribuit unele portrete ale conducătorilor răscoalei, s-a stabilit prin căsătorie la Bratislava unde a activat timp de peste un deceniu.

Se poate cel puțin presupune că frecventarea universităților germane de către transilvăneni a favorizat și mijlocit cunoașterea evenimentelor legate de răscoală. Corespondențele de presă evidențiază de altfel rolul relațiilor cu mediul emițător de informație. Unele aparțin probabil foștilor studenți. Astfel, este semnificativ faptul că Michael Lebrecht, redactor la „Siebenbürger Zeitung”, a studiat din anul 1779 la Erlangen, iar „Real-Zeitung” ce apărea aici a inserat primele știri la puțin timp după izbucnirea tulburărilor din Transilvania.

Depășirea cadrului evenimentțial și factologic, alternarea proporționată a perspectivei național-european, expresia concentrată, precisă și variată, sînt alături de aportul documentar cîteva elemente care nu numai îndeamnă la lectură, dar și permit recunoașterea deschisă a meritelor scrierii.

IOSIF WOLF